

Соболь П. П.

доцент кафедри філософії та культурології Гуманітарного інституту
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
(Україна, Миколаїв), petro.sobol@nuos.edu.ua

УСТАЛЕНІ ПРИНЦИПИ СТАВЛЕННЯ РОСІЇ ДО УКРАЇНИ

У цій статті мова йде про становлення, минуле й сьогодення складних стосунків Росії й України; про принципові чинники сучасної агресивної політики Російської імперії стосовно нашої країни.

Ключові слова: *спільність і відмінність культур, право сили, псевдоморфози, українофобія, міфологізація історії.*

Можливо, в Україні свято,

Та рано нам ховатися в бунгало,

Бо ж і Росії все ще забагато,

Та і Росії все ще всього мало.

Постановка проблеми. Роздуми про брата: чому почала біситися Росія в 2014? Тому що Путін забажали ще один термін президенства? Мабуть і тому. Але ж на що він розраховує? На зростання авторитету через завойовницьку політику, через наявність зовнішнього ворога. Так, це є одним з моментів способу буття Російської імперії – останньої у світі. Вона й живе вчорашнім днем. І їй все-рівно, комунізм чи лібералізм. Вона так складалася, вона не жаліла ні своїх, ні чужих, але завжди у самообразенні була «святая Русь». Коли вбивала, коли нагороджувала брехливих журналістів чи воїнів-загарбників і насильників, на кшталт полковника, що посилав снаряди «на Різдво» і згвалтував чеченську дівчину. І тепер, наче глузуючи, вона цинічно посилає інших чеченців злочинно безчинствувати в Україні. Бо ж все погане в Росії звикли вішати на інших: монголів, «наслідки татарського іґа», «родимі плями капіталізму». Зараз – «чеченський слід» (буде незабаром «український»).

Метою статті є відповідь на питання чому ж саме Україна опинилася в епіцентрі ненависті та невдоволення Росії зниженням її глобально-політичних можливостей у сучасному світі при збільшених амбіціях?

Виклад основного матеріалу. В становищі «усьому винних» ми, до речі, вже не раз опинялися й раніше. При цьому росіяни завжди усіх міряють своєю власною міркою. І тому майже цілковито переконані (не лише пересічне населення), що українці принагідно **неодмінно** почнуть масове нищення росіян. Пригадую як в часи становлення незалежної України, занепокоїлася росіянка-філософ. Яюсь, безвідносно до оцінки Росії, я в розмові висловив думку, що Англія полишає «англійський» (ліберальний), а Росія «російський» (деспотично-адміністративний) слід в долі й характері тих народів, які вони колонізували. Реакція жіночки була істеричною. Проте ж вона була надто розумною, щоб не помітити завойовницького характеру своєї Батьківщини. Та водночас надто була росіянкою, щоб не вигукнути «Не трогайте... Это святое!». Ось такий переконливий аргумент. Як і впевненість багатьох мешканців м. Миколаєва, що неодмінно мають бути дві державні мови, і при цьому українську зневажливо називають «телячою». Ось уроки кремлівської зневаги (висловленої, мабуть, «собачою» мовою). І це також логіка «святої, богообраної Русі-Росії».

Не лише маловідому філософиню, але й дуже знаного російського інтелігента Дмитра Ліхачова стосовно України підводила наукова інтуїція. Визначний дослідник поезики давньоруської літератури, що сам замолоду потерпав від жорстокості «московитів» і вцілів геть випадково, прикидався наївним ідеалістом усупереч фактам. Скільки перекручень в одній тільки «правдивій» (бо ж у «Правді» надрукованій) думці про втечу Івана Федорова разом з Петром Мстиславцем із Москви до України (Заблудово, Острог, Львів). Чому цей типограф, художник, редактор, вчений, видавець, винахідник, відомий як першодрукар, утік? Ліхачов (стаття «Подвиг Федорова» в газеті «Правда» за 1983, 14.12) не погодився з Флетчером, що Іван і Петро втекли. Насправді вони поїхали «сіяти духовне насіння у **відділеній (?)** від Росії Україні». Підпертям йому була думка письменника Миколи Самвеліяна, який (повість «Московії таємничий посол») указав на ідейні мотиви. З ідейними мотивами можна й

погодитись, та тільки якщо вони реальні. Що могли насіяти у ті часи московити в тій частині України, де, між іншим, друкарство вже існувало.

Росія, – писав в наш час російський культуролог Флієр, – ще дуже далеко від сучасного рівня соціокультурної трансформації. Вона фактично повернулася до вирішення завдань середини XIX ст.: формування стійкої національної політико-економічної системи. Звідси актуальні параметри особистої культурної компетентності сучасних росіян, які повинна закладати освітня система, близькі до тих, що мала епоха становлення буржуазних націй. Питання лише в тому *хто* і *як* це буде робити: націонал-патріоти чи люди, які розуміють що культура – одна з універсальних підвалин для масового насилля? Історія свідчить про коротку відстань від захисту національної самобутності культури до відкриття Освенціма і Дахау. Йозеф Геббельс теж починав з культуртрегерства [16].

Мабуть не лише втечу Федорова, але й князя Курбського, Ліхачов представив би як подвижництво заради братів-сусідів. Бо ж не посоромився він після довгих років закликів до спасіння архівів у непристосованих приміщеннях російських бібліотек, на прохання українців у роки перебудови передати певні матеріали Києву, вигукнув фальцетом «Хохлам ничего не давать!». Мабуть-таки витончена ця людина вловила різницю «київської» та «московської» словесності. Ось тільки великорос не міг її публічно визнати. Як це визнав навіть шовініст В.Г. Белінський стосовно «Словао полку Ігоревім», яке різко відгукується південноруським походженням. «Є в мові його щось м'яке, що нагадує сучасне малоруське нарiччя». Але найбільше свідчить про це зображений в ньому побут народу. «Відчувається щось благородне, людське у взаємних стосунках діючих осіб цієї поеми». Щось «діаметрально протилежне Північній Русі, де сімейні стосунки дикі й грубі, а жінка – рід домашньої скотини, і де любов сама по собі – поняття цілком стороннє» [2].

Спільність двох культур, про яку вже декілька століть любили говорити великоімперці, потім інтернаціоналісти, а тепер неоімперці «русского мира», дуже сумнівна річ. Але вона принципово постійно проголошується при одночасному руйнуванні всього відмінного від російського взірця. «Свята Русь» може за найменші прояви українськості навіть в Україні розправлятися

брутально й украй жорстоко. Вона може змитати цілі міста з обличчя Землі за прояви «сепаратизму» в РФ, а сепаратистів Грузії чи України підтримувати так «мироутворно», що й територію під себе підгребти можна, і нашкочити якомога більше. Таке було і в часи завоювання ще татарського Криму і чужого Кавказу. Завоювання романтизувалися, прославлялися як справа благородна й моральна. І сьогодні, користуючись нафталинно-традиційними уявленнями «народу расейськага», державці переконують, що РФ – єдиний оплот моралі у світі. І устами Путіна, виправдовують жертви й жорстокі бомбардування необхідністю підвищення «нравственности»: «Не с перочинным же ножичком ходити на врага» (якого самі ж і сфабрикували). Отже Путін показав себе не лише як «резидент» (не президент), але й як військовий (кримінальний) злочинець. Не випадково його першим «дипломатичним» висловом була фраза «мочить чеченцев в туалете».

Однак є набагато більш глибинні чинники існування Росії в рік, віддалений від першої світової війни на століття. І цей чинник прихований усамому способі буття Російської імперії та шляхах її становлення і розвитку. Чим Росія стала у середині XIX ст. (вона застрягла психологічно саме у цьому часі) добре розумів Ф. Енгельс: «Немає іншої такої країни, в якій при всьому первісному дикунстві буржуазного суспільства був би такий розвинений капіталістичний паразитизм, як саме в Росії, де вся країна, вся народна маса придавлена і обплутана його мережами. І всі ці кровопивці, що смочуть селян, всі вони аніскільки не зацікавлені в існуванні російської держави, закони і суди якої охороняють їх спритні і прибуткові справи». «Нічого вже і говорити про незліченну армію чиновників, що наповнює й обкрадає Росію і створює там цілий стан»[18].

Про особливості психології Путіна звичайно також не варто забувати. В. Р. Мединський у 2011 році цитував його вислови: «В Ленинграде есть Академия гражданской авиации – я туда всерьез собирался. Литературу читал, какой-то журнал даже выписывал. Но потом книги и фильмы типа «Щит и меч» сделали свое дело. Больше всего меня поражало, как малыми силами, буквально силами одного человека, можно достичь того, чего не могли сделать целые армии. Один разведчик решал судьбы тысяч людей. Так, во всяком случае, я это понимал».

«Викликаємо вогонь на себе» – другий знаковий фільм для Путіна. Фільми непогані, але чи ж навколо них має зосереджуватися національна гордість великоросів? Чи коли-небудь ви чули, щоб інфантильний у всьому, крім мілітарно-резидентурної сфери, вже великий хлопчик Вова Путін говорив про культуру Росії, захоплювався мистецтвом, літературою? Він і лишився бравеньким «винищувачем» чи то «дзюдоїстом», але не приміряв він ролі гуманітарні, не поділився враженнями від художньої культури. Її діячі знадобилися йому лише для моральної підтримки анексії чужих територій. А як негарно підставив, яких втрат завдав амбіціям тих діячів. І навряд чи всерйоз їх компенсував навіть членам «клуба друзів Путіна». Це мабуть такий засіб перевірки на відданість вождю [9].

Органічною моделлю управління в російській державі була і є така: культова особа на чолі, а «адміністративна піраміда опосередковує взаємодію Хазяїна і народу» [13]. Можливо цю модель Москва перейняла за посередництвом Золотої Орди від Китаю. Станове (кланове) положення **чиновників** було злегка прикрите ієрархією канону **табеля про ранги**. Всілякі колежські (асесори, регістратори, секретарі, радники) чи таємні чини забезпечували певний соціальний статус (номерний клас, особисте чи спадкове дворянство, посаду). Звичайно, що в стійко мілітарній імперії вищі щаблі належали не громадянським, а військовим чинам. Губерніями керували генерал-губернатори... Все це наразі доповнювалося іноземцями.

Становлення характеру російського суспільного життя, з його барвистим деревом інородців і з дуже незручною гіллякою України, проходило у цьому шлюзі рангів. Садівник дерева держави Російської, безжалісно обрізав на ньому малі віти й гілки. А ось, що робити з великою центральною гілкою (імперська бокова гілка виросла ще більшою) України він не знав. Видалити геть було небезпечно, пестити – не в дусі рангованих московитів. Перефарбовували, частинами урізали, але ж терпіли... хоча і з ненавистю, або ж з іронією, презирством тощо. Впевнено зневажали почуття цілого народу, ставлячи безліч пам'ятників тим, хто причетний до приниження українців, до їх нищення й посиленого гноблення. Топонімія російських «богатирів» так розрослася, що вже

нам здавалася власною. Казахів більше ображали московські «батири», назви міст типу «Єрмаковськ», а ніж наших керманичів.

Головним засобом перенесення в центр східного слов'янства (а може і Євразії) великороської гілки стала ідея колиски, в якій виколихались три братні народи, а старшим став найбільший з них. Та чи існувала та колиска?

В.О. Ключевський писав: «Таїна історичного процесу, власне, не в країнах і народах, принаймні не виключно в них самих, в їх внутрішніх, постійних, даних раз і назавжди особливостях, а в тих різноманітних і мінливих щасливих або невдалих поєднаннях зовнішніх і внутрішніх умов розвитку, які складаються у відомих країнах для того або іншого народу на більш менш тривалий час» [7]. Згодимося з цим положенням, як і з наступним: «Відомо, що праця підневільна, кріпосна, проводить далеко не ту ж дію на господарський і етичний побут народу, як праця вільна: вона вбиває енергію, ослабляє заповзятливість, розбещує вдачі та навіть псує расу фізично. У останні десятиліття перед звільненням селян у нас почав припинятися природний приріст кріпосного населення..., так що відміна кріпосного права переставала бути питанням тільки справедливості або людинолюбства, а ставала справою стихійної необхідності» [7].

А ось з наступними думками видатного історика варто бути обережними. «У перші століття нашої історії, коли головна маса руського (у автора «русского», що може бути й тотожним російському) населення зосереджувалася в чорноземній області середнього Дніпра» [7]. Але потім під тиском, що йшов зі степів, по яких пролягали шляхи руської торгівлі, «головна маса російського населення пересунулася в область верхньої Волги». Запам'ятаємо, Василь Йосипович не розрізняє на початках історії східних слов'ян великих етносів, не помічає різної їхньої динаміки, баче єдиний процес. А це зовсім не так.

Вже від аварів, які привели в рух майбутніх «великоросів», вони за динамікою відходять від автохтонності антеїчних майбутніх українців («малоросів»). Різниці не хотіли помічати навіть декабристи в своїх конституціях

(українську гілку в єдиній Федерації вони рекомендували розпиляти мінімум на 4 частини), слов'янофіли. Її як ціле просто ігнорували.

Та все ж головний факт російської історії Ключевський указав абсолютно вірно і зробив його концептуальним для побудови курсу російської історії (не руської, як він сам думав). «Переселення, колонізація країни була основним фактом нашої історії, з яким у близькому або віддаленому зв'язку стояли всі інші її факти». «Він і ставив російське населення в своєрідне відношення до країни, яке змінювалося протягом століть і своєю зміною викликало зміну форм гуртожитку... Я поділяю нашу історію на відділи або періоди за народними пересуваннями, що спостерігалися в ній. Періоди нашої історії – етапи, послідовно пройдені нашим народом в занятті і розробці країни, що дісталася йому, до самої тієї пори, коли, нарешті, він за допомогою природного народження і поглинання зустрічних інородців розповсюдився по всій рівнині і навіть перейшов за її межі. Ряд цих періодів – це ряд привалів або стоянок, якими уривався рух російського народу по рівнині й на кожній з яких наш гуртожиток влаштовувався інакше, ніж воно було на колишній стоянці. Я перерахую ці періоди, указуючи в кожному з них пануючі факти, з яких один – політичний, другий – економічний, і позначаючи при цьому ту область рівнини, на якій в даний період зосереджувалася маса російського населення, – не все населення, а головна маса його, що робила історію»[7]. Україна «історії не робила», хоча культура її та ж сама.

Отже іхня історія починається від східної гілки слов'янства, яка вступила на руську рівнину зісхилів Карпат і потім розрослася в руський народ. Виникає питання: чи такий вже «раз і назавжди даний» цей поділ слов'ян на східних і західних, чи ж усі східні покинули місця полянські чи древлянські (своє, автохтонне), чи ж усі переселялися (може дехто лише зручніше розселялись)? Адже не все слов'янство «распространялось по равнине не постепенно, а переселяясь, переносилось птичьими перелётами из края в край, покидая насиженные места и сядясь на новые». Від того, що одна династична гілка «переселилася» на московсько-поволжський схід, не варто ігнорувати зовсім іншу подальшу історію киево-дніпровського заходу. Є думка, що Росія заклалась

1169 р. Українська історія бере початок від 882 р. Проте Росія відсвяткувала своє 1000-ліття ще в 1862, встановивши пам'ятник у Новгороді (мабуть – це просторова точка початку? Не Москва, не Київ?).

Далі Василь Ключевський пішов глибоко-науковим шляхом (і це вперше в російській історії): «Історія Росії є історія країни, яка колонізується. Область колонізації в ній розширювалася разом з державною її територією. То падаючи, то піднімаючись, цей віковий рух триває до наших днів. Він посилювався з відміною кріпосного права, коли почався відлив населення з центральних чорноземних губерній, де воно довго штучно згущувалося і насильно затримувалося. Звідси населення пішло різнобічними струменями в Новоросію, на Кавказ, за Волгу і далі за Каспійське море, особливо за Урал до Сибіру, до берегів Тихого океану. У другій половині XIX ст., коли тільки починалася російська колонізація Туркестану, там нагромадилося вже понад 200 тисяч росіян... Ще напруженіше переселенський потік до Сибіру» [7]. Колись Ломоносов точно вказав, що могутність Росії Сибіром прирощуватися буде. До сих пір їй більше нічим зростати як сибірськими природними ресурсами. З сучасними технологіями складніше, та й російська людина – не кращий працівник. А ось у державства російського амбіції знову надто звеличились.

Втративши «соціалістичний табір», потім результат багатовікових завоювань (на диво мирний відтінок отримало в мілітаризованому словнику Росії це слово; є й чудові аломорфи на зразок «мирних завоювань») – Радянський Союз, Росія спочатку дуже розгубилася. Дехто вже подумав, що вона демократизувалася. І ось «оговталася». І знайшла слабку ланку в протистоянні Західному світові. Забувши про несумісність її амбіцій і потенціалу.

Літописець Нестор давно помітив значну різницю в культурному рівні східнослов'янських племен. Знав, кому саме з них притаманне «соромослів'я», яке разом з в'ятичами та радимичами відійшло до Московщини. Йому було легше: його не звинуватили в полянському націоналізмі. Як і автора «Слова о полку Ігоревім» за його південно-руську говірку. Як і деяких сучасних культурологів Росії за таку думку: «Московська Русь принципово інша, ніж

Київська – це держава східної деспотії, що за своїм політичним устроєм близька до мусульманських держав. Політична культура та багато елементів соціального й адміністративного устрою запозичувалися Московією у Золотої Орди. Потім у османів. Католицизм проголошене чимось багатим гіршим від ісламу» [16].

Імперськими стараннями, емськими, валуєвськими указами, всілякими заходами цариць Анни, а потім Катерини хотіли досягти одного – «обрусіння». «Легкими» засобами обрусіння було одруження і масове заселення «провінцій» росіянами (рятувати яких тепер у чужих країнах намагаються важкою артилерією). Пізніше долучились більшовицько-інтернаціоналістичні викрутаси з легкими засобами по типу освоєння земель Казахстану, Сибіру, Далекого Сходу, будівництва БАМу тощо, або «важкими» типу розстрілів, звинувачень у буржуазному націоналізмі, голодоморів, депортацій. Певні успіхи русифікації, стирання різниці в культурному рівні (особливо на півдні та сході України) були досягнуті. Особливо ж у мовному питанні. Разом з чужою культурою і дурниць та недобрих навичок і рис немало всотали українці. Разом з переселенцями із північної Русі на місце вимерлого від голодомору населення приїхав і російський мат, і скотське відношення до жінки і шлюб без благословення і громадянської церемонії!

До специфічних рис одержавленого росіянина дослідники віддавна відносять: темність та невігластво, зверхність та самовпевненість, жорстокість та мстивість. «Народ цей має таку природу, що радий кріпосному станові більше, ніж Свободі. Вмираючи нерідко з власної волі відпускають кріпаків, але ті зрідка полишаються на волі, а продаються самі іншому панові. Так продає також батько свого сина, та як син службою чи якимось інакше отримує свободу, може його батько продати вдруге й втретє. Тільки після четвертого продажу не має він більше прав над ним». [це свідчення очевидця – Зігмунда фон Герберштайна після поїздки у 16 ст. до Москви].

Недоколихали все-таки «старшого брата». А недоколихані в дитинстві – на думку педагогів – такими залишаються на все життя. Навіть депутатські мандати і по три вищі освіти не рятують від недоколиханості. Тільки люди з рабською

недоколиханністю могли відправити видатного вченого і філософа отця Павла Флоренського після першого арешту в східно-сибірський табір «Свободный»

Нажаль феодально-кріпосницький лад не вивітрився не лише у військах, але і в суспільстві. «У первісному кровному союзі особа зникала під гнітом старшого, і її вивільнення з-під цього гніту потрібно вважати значним успіхом в ході цивілізації, необхідним для того, щоб суспільство могло влаштуватися на засадах рівноправності й особистої свободи» [7]. Всупереч цій думці історика Росія утримала рабство надовго. Чи ж не були звичайними рабами зеки ГУЛАГу? Чи не були кріпаками «колгоспники» з їхніми 20 копійками на «трудодень» (це в передових господарствах)? Рухоме ненавистю кожного до кожного, суспільство рабів буде завжди внутрішньонестійким. Якось об'єднати його та тримати вкупі можна лише в особі спільного ворога — дійсного чи вигаданого, й особливо – зовнішнього. В боротьбі проти цих ворогів, рабство й розбрелося шляхом постійної агресії майже по всьому найбільшому континентові світу.

Агресія стала професією. Мілітаризм – вищою культурою і мовою. Навіть російський історик XIX сторіччя писав: «Коли силою можна взяти все, коли право сили є вище право, то звичайно сильний не стримуватиметься перед слабким» [13]. Ось такий принцип.

То ж чи дивно, кого сьогодні найбільше цінує російський народ? Тих, що мали найбільший успіх у агресивній політиці, найбільше захопили чужого. Серед улюбленців Іван IV (Грізний), Петро I та Катерина II, Йосип Сталін. А ось і черговий геній – Путін. Брутальна сила знову стає домінантою російського суспільного життя. Звичайно, Україна не завжди була слабкою. Але принцип брутального поводження з нею був усталеним.

Дуже розколисав колиску старший брат на початку 2014 року. Але й до світової війни бували колихання. Бо ж будь-який порух Росії на Захід вимагав стосунків з Україною. І вони найчастіше були брутальними, силовими. Скільки полів потоптано, скільки збіжжя вивезено, скільки возів, коней, людей задіяно у війнах на південному заході. А вони найчастіші. Особливо ж русько-турецькі. Лише в 19 ст. такої щільності завойовницькі події наповнили Кавказ. І завжди поведінку будь-кого в Україні розглядали виключно через служіння Росії. Від

Росії йшли заборони (на мову, літургію, друк, управління), від України вимагалась покора, вірне служіння, інтелект тощо. Інакше проголошувалась анафема «зрадникам», їх таврували як щось нікчемне, бридке, всіляко принижували. Так Іван Мазепа й нині – «бандерівець і розтлінний тип», «придуманний от начала до конца».

Брехня, що принижує українців і звеличує й без того великоросів, просякла всі кровоносні судини російської ідеології. І наші москвофіли впевнені, що страта Кочубея піднесла, а зрада Мазепу затоптала: «Пышно расцвел род Кочубеев, дав стране (якій саме?) множество полезных людей. И, как смоковница, безнадежно увял род Мазепы». Ось так вам, хто не став рабом Москви!. Сам сюжет «Мазепи» промосковські автори перетворили на різнорідний «бренд», значення якого розтяглося від гумористичного до образливо-нищого [8]. Такі засоби надання «російського значення» певному персонажу. Про Україну багато позитивних відгуків маємо від усіх, хто тут бував чи проживав, але майже немає їх від росіян. Навіть Пушкін каже як російський турист. Хоча й насолоду мав від пейзажів Білої Церкви та ін.

Дослідник історичного досвіду Росії Ахієзер А.С. вважав, що єдиний етичний початок в історії є, але для Росії він зовсім непривабливий. Перш за все внаслідок невиразності індивідуального начала, що притаманно не тільки Росії. Але Росія між Сходом і Заходом, де особа виражена. Звідси розкол – майже безперервний стан народу. Глобальний модифікований інверсійний цикл у вітчизняній історії. За відсутності середнього класу (головного соціального шару, бази суспільства) і не могло бути інакше [1]. Ранній авторитарний ідеал панував в Московії до смутного часу, крайній авторитаризм – при Петрові І: національні завдання були вирішені, але сили суспільства підірвані. Русь здибилася як кінь Фальконе на пам'ятникові Петру. Пізній ідеал загальної згоди вилився в повстання декабристів і реакцію до кончини Миколи І [1].

Псевдоморфози. Міф про «великую Россию», що не творила невпинну агресію проти всіх, а — навпаки: всім допомагала, всіх від чогось або від когось захищала, визволяла. А гуманність до чужорідного має вражати весь цей жорстокий світ. Якщо

вірити письменнику Пікулю чи пам'ятнику в Трептов-парку, то заради інших Росія готова до верхньої межі самопожертви. То чого ж тоді вона так не любить критики? Чому так суворо ставиться до «клеветників Росії»? Навіть з повного зібрання Маркса і Енгельса вилучалися «наклепи». Що вже там говорити про книги, подібні до «Росія в 1839» А. де Кюстіна – французького маркіза (літератора-монархіста), який відвідав Росію на запрошення Миколи I. На негативну оцінку «святої Русі», її самодержавства, кріпацтва, дикунських нравів, brutальних завоювань відповіддю був потік офіційних спростувань, купюр чи повної заборони. Так, у 1970 з бібліотек військових частин (про цивільні не знаю) СРСР наказом вилучались мемуари Коленкура, який певний час був близький до Наполеона. Зміст їх наче і не мав ніяких значних випадів супроти «Великої», та комусь чимось дошкулив.

Лише в 90-ті роки ХХ ст. надрукували II том «Занепаду Європи» О. Шпенглера. I том з російським перекладом вийшов ще у 1923. Це при тому, що занепадом автор загрожував Заходу, а «русько-сибірській» культурі пророкував підйом. Все ж опис псевдоморфоз Росії (першою з яких поставав сам Петербург) для проповідників древнього руського загалу (дух якого так навіював патріарх Кирило українцям) був неприйнятним і не дозволили друкувати цей твір цілком.

Чим же насправді є Росія, і росіяни? Навіть власні словники не в силах приховати рідкісну конгломерацію і псевдоморфи «росіянина» як би гордо вони це не вимовляли. Та й не могло бути інакше, бо ж колонізація великих просторів, була не лише м'якою формою культурної асиміляції безлічі народів. Не лише східнослов'янських в'ятичів, але й прибалтійсько-фінських племен весі (вепсів) та воді, балтської голяді. Як великороська народність росіяни – суміш слов'ян, фінів (меря, мурома, чудь заволжська), угрів, аланів, тюрк (хрещених половців і татар, трохи асимільованих монголів). Може тому вони так легко все запозичують у інших народів і цивілізацій?. Двоголового позичили у візантійців разом з ідеєю «третього Риму» Філофея. З гордістю порівнювали себе з Римом: «Москва — третій Рим, а четвертому — не бувати!» Шапку ординців навіть видали за монарший атрибут візантійця Мономаха – правителя другого Риму.

Подвійність – також російська норма. Дві столиці. Дві голови (не тільки орла). Два обличчя особистості (лукавство, «двуличие»). Дмитро Мережковський мав підстави для формули: «Росія – обличчя Сходу, звернене до Заходу». Петро Якович Чаадаєв першим подав негативний образ Росії із середини її, зрозумів що росіяни плутають «большое» й «великое». Мала Андорра помітна сама по собі, а щоб помітили Росію «нам пришлось растянуться от Одера до Берингова пролива».

Ох, як же історично швидко Росія розтягувалась... Оборонна лінія («Велика засічна») на південній околиці держави в 16 ст. проходила від Рязані до Тули. У 17 ст. її змінила Белгородська оборонна лінія (Ахтирка — Тамбов) для захисту від кримських татар. При подальшому прискореному пересуванні кордонів на південь і вона втратила значення.

Майже непомітною стає для росіян патологія брехні про ті пересування, коли вони відновлюють «историческую справедливость», не замислюючись, що її завоювання робилися в значній мірі руками й «головами» підкорених народів. І що більшість «героїв» були зовсім не росіяни. Наприклад, матрос Кошка Петро Маркович був українцем, російського флоту матрос, герой оборони Севастополя 1854–1855. Отже росіяни ототожнюють «Росію» і «Російську імперію». Та ще й забувають, що «завоювання» ці – благо лише для них.

Не кажучи вже про права на «историческую справедливость» татарського та інших народів. Росія любить коли навіть фашисти цінують її героїв, але вона не цінує чужої доблесті, як і взагалі будь-чого чужого. Зате охоче «привласнює» собі уславлених представників будь-якого етносу. Між іншим, росіяни в словниках та енциклопедіях «загальноімперського штибу» всіляко маскували неросійку належність прославлених людей, особливо ж українців. Я достеменно переконався в цьому, переформатувавши зміст всього «Советского энциклопедического словаря». У ньому також дуже помітно за минулими назвами (їх необережно частенько вказували, мабуть гордилися тим, що «було ваше, стало наше») міст та інших географічних об'єктів як багато від Росії потерпали і потерпають сусіди. Сусідом Росії, взагалі бути дуже важко. Адже,

друзів у неї немає: є підлегли (раби), або ж вороги. Піфагор уважав за правило і радив: «Живи з людьми так, щоб твої друзі не стали ворогами, а вороги стали друзями». Росія радше реалізує зворотну формулу.

Але й тут є підступна гра в «добросусідство»: наприклад, пакт про нейтралітет з Японією, підписаний 13.4.1941, СРСР денонсував 5.4.1945. Навіщо?. Бо він порушувався Японією (коли і як знають лише політики Кремля); і лише сумісною декларацією 19.10.1956 був перерваний стан війни між країнами й відновлені дипломатичні стосунки, чим Росія, шантажуючи Японію її проханням підтримати прийом до ООН «заклала основу для добрососедства». Загарбавши купу островів та інші японські території, Росія хвалилася тим, що «відмовилася від інших репараційних претензій». Інший приклад: в 1940 р. півострів на півдні Фінляндії Ханко «арендований» СРСР під військово-морську базу. Під час Вітчизняної війни гарнізону довелося героїчно (і тільки) оборонятися від фінських військ та евакуюватися в Кронштадт. У 1947 СРСР «відмовився» від прав на аренду. Жодної згадки про віроломний напад на Фінляндію ще до Вітчизняної війни. Такий же подвиг «дострокової відмови» від аренди здійснили стосовно фінського півострова Порккала-Уд... Такі сумирні.

Міфологізована історія і сьогодні слугує підніжжям політики й ідеології Росії. Україна виявилася надмірною завадою для такої історії, її початків. І це особливо посилює головний принцип ставлення до України – брутальну нерівність, відверту непаритетність стосунків. Цинічне ставлення є до всіх, хто будь-коли був під Росією. Все, що є у них, це дарунок Росії. Так і Путін каже сьогодні. А якщо не від нас, то ще гірше: «...Нам ваша сакля очі коле... чого вона стоїть у вас, не нами дана?» Навіть перед світовою громадою росіяни сподіваються на повагу, зробивши агресивний випад: при цьому спокійнесенько зневажають весь «Захід», бо ж саме за потяг до Західної Європи Росія вирішила покарати Україну.

Це дивна зачіпка, як і звинувачення України у фашизмі, який Росія аж ніяк не приховує у себе, лише виправдовуючи якоюсь викрученою риторикою, зрозумілою лише кондовим русакам, які не питають кого і за що треба бити. Використання слів, яким спочатку посилено надавався сакральний-негативний зміст, прийом давній для російської агітаційно-пропагандистської системи. Ось

що писав про «фашизм» згадуваний В. Мединський: «В странном фильме 1938-го года «Если завтра война» в открытую говорилось о том, какой агрессор собирается на нас напасть. Начальные титры не оставляли сомнений – «три державы» (читай Германия, Италия, Япония). Хотя «фашистами тогда могли назвать кого угодно – хоть Польшу, хоть Финляндию»[9].

В Україні в образі простеньких товариств і захоплень частенько діють далекосяжні наміри проросійських сил. Сліди «Русского мира»були помітні неозброєним оком. Та їх не хотіли помічати. І в першу чергу СБУ. Службою чиеї безпеки вона була, стало зрозумілим для всіх лише у лютому 1014 року. А що в Криму протягом двох десятиліть діяла купа сепаратистських проросійських організацій не могли не знати хіба що немовлята.

В 2011 році в Україні активізувалися аж занадто «господа промосковския» із депутатів. Немало постарався Вадим Колесніченко, який втягнув у цю справу навіть Ківалова. Пізніше саме вони зініціювали закон про «регіональну мову». за що нагороди отримали від... Путіна. Вадим і книжку польського націоналіста (навіть не дивлячись на його дуже антирадянську позицію) популяризував лише за негативне ставлення автора до УПА.

Іван Мазепа був знову актуалізований для чергового паплюження. У Харкові 1911 р. у видавництві «С.А.М.» трійка людей попрацювала над збіркою «Соборное мнение о Мазепе». Вона настільки соборна, що автори-«составітелі» Ю.В. Погода й В.Ф. Шестаков водночас виступили й членами редколегії збірника (самі себе проредагували). А загальну редакцію здійснив Артамонов В.А. Цікаво, що й тут негативи Україні пропонуються виключно російською мовою... Єдине, можна цілковито погодитися з думкою авторів у преамбулі, що «не высадка десантов (про це їм ще тоді не сповістили), а именно смущение умов стало главной тактикой в развале человеческого сознания нашего времени». Дуже вірно, але знову ж таки все залежить від позиції. Колись був виданий «позитивний» збірник про Мазепу. Набагато скромніший за обсягом (менше щоб «смущать сознание») [8]. Тепер вже постаралися. І дуже лінійно, і надто одіозно. Смущать, так смущать, чого вже там церемонитися... але з позицій русофільства. Що дозволено Юпітеру... Все негативне зібрали у дуже товсту збірку. Та про

«негативи» Петра чи Меншикова можна було б епопею на багато томів назбирати. Тільки то ж Зевс (Ю-Патер), то «святая Русь», а не якась там «Мала Русь». І не зупиняє негативістів ніщо... Ф. Прокопович колись посвятив поему свою Мазепі, ну а вже коли став головним «пташеням гнізда Петрова», то звичайно ж дивився очима шефа (Зевса-Петра). Російський царат, проливши ріки української крові під час придушення виступу І. Мазепи, цинічно примушував українців регулярно урочисто відзначати власну поразку. А щоб не забули – побудували царським указом поблизу міста Полтави чоловічий Петропавлівський монастир, перед ним пам'ятник на честь «славної баталії». А Катерина II, на ту ж честь, влаштувала на полі Полтавської битви помпезне її інсценування з залученням багатьох тисяч солдатів на чолі з Суворовим. До останнього часу там будувалися все нові об'єкти шанування не нашої слави. Всі патріоти України для Росії – ненависні зрадники. Але кому зрадили?

Росія абсолютно нездатна до вдячності взагалі, а вже стосовно України й поготів. І цетакож принцип ставлення до неї. За той потенціал, який імперії створювали інородці і «брати-українці» зокрема, жодного визнання. Поділ союзних надбань під прикриттям «спадкоємності» геть не здавався росіянам несправедливим. Як і грабунок периферії, провінцій для поповнення центральних скарбниць і закромів. Навіть участь (найактивнішу) інородців у безперервних війнах, що їх вела Росія, не визнавали за чинник перемог. Згадаємо блюзнірську фразу Путіна про Вітчизняну війну. Що значить тупа заява: «Ми перемогли б і без України». І при цьому аж до Львова посилав «тітушок-диверсантів» у 2012–2013 на День перемоги. То ж не наша перемога? Та логіку Путіна не збагнути. Він і своїх отруїв у Москві випарами якоїсь нової отруйної речовини, аби терористам чеченським не дісталися.

Не збагнути і його впевненість в історичній (радше істеричній) справедливості анексії земель, завойованих імперією (не лише Росією). Але господар не буває вдячним прислузі. Зверхність і гординя надто принципові... Чи не тому відмовили українцю бути «третім» серед тих, хто встановив прапор над Рейхстагом у Берліні?

Війна проти українства була від часу переяславської угоди. Нищили і людей і архіви (коли через каральну машину держави, коли під виглядом криміналу чи нещасних випадків). Навіть пісняра Володимира Івасюка та художницю Алу Горську страхітливо скарали за сам лише художній злет українства. А за що нищили мільйони селян голодомором? Суперечність аж надто гуманної риторики і реальних (особливо ж закулісних державницьких) дій щодо України просто вражає. Таємно, а іноді й брутально-неприховано нищилося все українське тих часів, які вона була поза російським впливом. Архіви того часу у Львові горіли найчастіше...

Звичайно, у Росії своїх проблем дуже багато. Та чомусь на заваді їх вирішення найчастіше і найзначніше опиняється Україна. Москвоцентрична економічна система ослабла від вичерпності внутрішнього потенціалу, який за всіх часів мав один надійний показник — зневагу і ненависть до всього чужоземного, до навколишнього світу. Отож до українського товару в умовах неслухняності – стократ зросла зневага і ненависть. Економіка поставлена під такий суворий контроль політики, що вже ніхто й не чинить їй спротиву навіть при загрозі повного збанкрутіння. Невгамовна логіка завойовництва давно вже створила специфічне державство. І вже треба сакральний Хазяїн типу фюрера. І він з'явився. Довго скрипів зубами. А як відчув, що гасло «Геть від Москви» реально може спрацювати, тут уже й Янукович для нього став «найлегітимнішим». Віктор Федорович – бандит простий, без геополітичних важелів. Підім'яв під себе всю владу, та й почав стягувати максимально централізовано все коштовне до себе та своїх ближчих холуїв. А «найморальніша» країна його підтримала. І спрямувала. Власне, поведінка стосовно ЄЕС, яку продиктував Путін, коштувала Януковичу влади. І далі його використовували як паяца у справі давно замисленого «Русского мира», для якого неодмінно потрібна «мать городов руських». Ось тільки засобом відтворення того миру Росія вибрала війну. І це не дивина. Іншого шляху вона ніколи й не знала.

Варто б мислячим росіянам дослухатися до поради їхнього Флієра: «Які б великодержавні амбіції не хвилювали розум і серце наших громадян, рано чи пізно ці амбіції треба буде суттєво корегувати на підставі визнання реальних

можливостей країни з т.з. її місця в загальному світовому ладі. Лише люди з розгойданою психікою можуть претендувати на великодержавний статус при тому рівні економічного статку, який зараз спостерігається» [15]. Як і до думки нашого Максима Розумного: «Росія має зрозуміти, що ставати чоботом на братні (в лапках і без лапок) народи — гріх, який історія не прощає і який приносить агресору саму тільки шкоду. Між Східною Європою і Росією є певний зв'язок, але є й величезна різниця, котра не дозволяє безболісно об'єднувати ці світи. Існування окремішньої, стабільної, впливової у світі Східної Європи аж ніяк не послаблює позиції Росії, а навпаки, зміцнює їх — принаймні в моральному відношенні» [12].

Висновки. Що ж вимагається від України сьогодні? Від Богдана ще походить незрозуміння українськими можновладцями страшної централістсько-самодержавної системи Росії. І її підступності, що диктується психологією абсолютної зверхності. Українцям треба набратися мужності й рішучості. Зрозуміти, що звільнення від самоті робить людину рабом, а не іншою людиною. «Геть від Москви», не може бути простим входженням в Захід. Треба самісно входити. Росія цього не хоче дозволити. Але треба показати абсолютну безкомпромісність щодо цього. **Вибір західного вектора** розвитку Україною Росія сприйняла як ляпас, як гасло до нового гвалту України. А куди ж ще було звертатися народу після довгого комуністичного ув'язнення волі та розуму українців під тиском російської ідеї в комінтернівському обладунку, а в час «незалежності» під кабалою кримінально розбагатілих «олігархів», які цілий народ забажали перетворити на бранців своєї жадібності й амбіцій. Їх цинізм і звірячий егоїзм запанував у всіх сферах. «Революція гідності» звернулася до **ідеї свободи**. Вона є у Заході, її немає у Росії (і черговому варіанті «ловушки» для України – «митному союзи»). На лібералізм можна спертися, бо він передбачає особисту гідність і тримається на стійких моральних засадах.

Легкого шляху не буде, але чим більше буде млявості, тим він буде довше і тяжче. Максим Розумний вже давно зрозумів: «Позиція Росії на Балканах, на Кавказі, в питаннях розгортання структур НАТО на Схід однозначно вказує на те, що відступ імперії скінчився і на своїх теперішніх позиціях вона чинитиме

шалений опір будь-кому» [12]. Його пророцтво «Не розвал Росії врятує Україну, а об'єднання Східної Європи» [12]. виявилось досить слушним, хоча цей процес дещо запізнів. Польща й Литва найбільше схильні до такого союзу в межах європейської асоціації.

Україна часто потерпала від чвар: старшина ніяк не могли поділити булави. І від взаємної недовіри можновладців (хоча б і під чоботом імперії) та заздрісної юрби в народній товщі. Ці взаємні звинувачення не були безпідставними, бо ж виростили на спільному ґрунті мізерного егоїзму і приземлених інтересів. Та все ж не варто схилитися у безнадійність. Варто побільше розуміти. Наприклад, що «показний інтернаціоналізм антиукраїнських сил Сходу і Півдня за уважнішого розгляду постає звичайнісінькою ксенофобією, себто — націоналізмом, не освяченим національною чи будь-якою іншою ідеєю» [12]. Окрім імперської. А ця імперскість подавалась як безнаціональність (інтернаціональний флер російщини).

Отже, й подолання сепаратизму Сходу і Півдня можливе лише за умови подолання «єдиного простору» колишнього СРСР і включення України в її теперішній цілості у повнокровні міжнародні зв'язки. Тому не дивно, що президент Порошенко проголосив на засіданні Конгресу США у вересні 2014, що ми вийшли з Радянського Союзу. Не випадковим є й сучасне явище «ленінопаду» в Україні. Це прощання з небажаним минулим.

Навіть якщо б і вдалося «брату» проковтнути всю Україну, це б не означало, що її можна переварити. А тим більше – задовольнити атлантичний Захід. Все це лише прискорить шлях або до мутації, або до самознищення Росії. Адже навіть кінець української державності означав би початок нового блокового протистояння, котре в першу чергу дестабілізує східно-європейський регіон, а потім і всю світову рівновагу.

Література і джерела

1. **Ахиезер, А.С.** Россия: Критика исторического опыта: В 3-х тт./ А.С.Ахиезер – М. : Мысль, 1991.
2. **Белинский, В. Г.** Полн. собр. соч. / В.Г.Белинский – М.: Изд-во АН

СССР, 1954. – Т. 5. – С. 332–333.

3. **Бердяев, Н.А.** Судьба России. Опыты по психологии войны и национальности / Н.А.Бердяев – М.: Мысль, 1990. – 240 с.

4. **Голубенко, П.** Україна і Росія: У світі культурних взаємин / П.Голубенко – К. : Дніпро, 1993. – 447 с.

5. **Демкович-Добрянський, М.** Україна і Росія : історичні нариси на теми російського імперіалізму / М. Демкович-Добрянський – Л. : Просвіта, 1993. – 173 с.

6. **Дорошкевич, О.** Українська культура в двох столицях Росії : історично-літературний нарис / О. Дорошкевич. – К. : Укр. держ. вид-во, 1945. – 38с.

7. **Ключевский, В.О.** Сочинения: В 9 т. – Т. 1 : Курс русской истории. Часть 1/ В.О.Ключевский. – М.: Мысль, 1987. – 432 с.

8. Мазепа : Збірник / Упорядкування та коментарі Ю.А. Іванченка. – К. : Мистецтво, 1993. – 240с.

9. **Мединский, В.Р.** Война. Мифы СССР. 1939–1945 / В.Р.Мединский. – М.: ЗАО «ОЛМА Медиа», 2011. 656с.

10. **Огієнко, І.** Українська культура: Коротка історія культурного життя / І.Огієнко. – К.: Довіра, 1992. С. 39–64

11. **Попович, М.В.** Нарис історії культури України / М.В.Попович. – К., АртЕк, 1998. – 728 с.

12. **Розумний, М.** Справа честі : (Алгоритми національного самоопанування): Політологічні есе / М.Розумний.– К.: Смолоскип, 1995. – 74 с.

13. **Соловьев, С.М.** Сочинения: В 18 кн. Кн.1: История России с древнейших времен. Т.1-2 / С.М.Соловьев. – М.: Голос, 1993. – 768с.

14. **Флиер, А.Я.** Культура как основа национальной идеологии России. Монография / А.Я.Флиер. – М.: МГУК, 2000. – 162 с.

15. **Флиер, А.Я.** Культурология для культурологов: Учебное пособие для аспирантов, докторантов и соискателей / А.Я.Флиер– М.: Академпроект, 2002. – 492 с.

16. **Шпенглер, О.** Закат Европы/ О.Шпенглер – М. :Наука, 1993. – 592 с.

17. **Энгельс, Ф.** О социальном вопросе в России / Ф.Энгельс // Маркс К., Энгельс Ф. Избранные произведения: В 3тт. – М.: Политиздат, 1970, т. 2.

18. Юнг, К.Г. Различие восточного и западного мышления / К.Г.Юнг // Филос. Науки. – 1988. – № 10. – С. 92.

19. Ясперс, К. Истоки истории и ее цель / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с. (Мыслители XX века).

References

1. Akhiezer A.S. Rossiya: Kritika istoricheskogo opyta: V 3-kh tt. / A.S. Akhiezer – M. : Mysl, 1991.

2. Belinskiy V. G. Poln. sobr. soch. / V.G. Belinskiy – M.: Izd-vo AN SSSR, 1954. – T. 5. – S. 332-333.

3. Berdyaev N.A. Sudba Rossii. Opyty po psikhologii voyny i natsionalnosti / N.A. Berdyaev – M.: Mysl, 1990. – 240 s.

4. Holubenko P. Ukrayina i Rosiya: U sviti kul'turnykh vzayemyn / P. Holubenko – K. : Dnipro, 1993. – 447 s.

5. Demkovych-Dobryans'kyy M. Ukrayina i Rosiya : istorychni narysy na temy rosiys'koho imperializmu / M. Demkovych-Dobryans'kyy – L. : Prosvita, 1993. – 173 s.

6. Doroshkevych O. Ukrayins'ka kul'tura v dvokh stolytyakh Rosiyi : istorychno-literaturnyy narys / O. Doroshkevych. – K. : Ukr. derzh. vyd-vo, 1945. – 38s.

7. Klyuchevskiy V.O. Sochineniya: V 9 t. – T. 1 : Kurs russkoy istorii. Chast 1 / V.O. Klyuchevskiy. – M.: Mysl, 1987. – 432 s.

8. Mazepa : Zbirnyk / Uporyadkuvannya ta komentari Yu.A. Ivanchenka. – K. : Mystetstvo, 1993. – 240s.

9. Medinskiy V.R. Voyna. Mify SSSR. 1939–1945 / V.R. Medinskiy. – M.: ZAO «OLMA Media», 2011. 656 s.

10. Ohiyenko I. Ukrayins'ka kul'tura: Korotka istoriya kul'turnoho zhyttya / I. Ohiyenko. – K.: Dovira, 1992. S. 39-64

11. Popovych M.V. Narys istoriyi kul'tury Ukrayiny / M.V. Popovych. – K., ArtEk, 1998. – 728 s.

12. Rozumnyy M. Spravachesti : (Alhorytmynatsional'nohosamoopanuvannya): Politolohichniese / M. Rozumnyy. – K.: Smoloskyp, 1995. – 74 s.

13. Solovev S.M. Sochineniya: V 18 kn. Kn.1: Istoriya Rossi drevneyshikh vremen. T.1–2 / S.M.Solovev. – M.: Golos, 1993. – 768s.
14. Flier A.Ya. Kulturakakosnovanatsionalnoy ideologii Rossii. Monografiya / A.Ya.Flier. – M.: MGUK, 2000. – 162 s.
15. Flier A.Ya. Kulturologiyadlyakulturologov: Uchebnoeposobiedlyaaspirantov, doktorantovisoiskateley / A.Ya.Flier – M.: Akadempromekt, 2002. – 492 s.
16. Shpengler O. Zakat Yevropy / O.Shpengler – M. : Nauka, 1993. – 592 s.
17. Engels F. Osotsialnomvoprosev Rosii / F.Engels // Marks K., Engels F. Izbrannyeproizvedeniya: V 3 tt. – M.: Politizdat, 1970, t. 2.
18. Yung K.G. Razlichievostochnogoizapadnogomyshleniya / K.G.Yung // Filos. Nauki. – 1988. – № 10. – S. 92.
19. Yaspers K. Istoki istorii i ee tsel / K. Yaspers. – M. : Politizdat, 1991. – 527 s. (Mysliteli KhKh veka).

Sobol P. P., Associate Professor of the Department of Philosophy and Cuturology, Institute of in absentia and controlled from distance education of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), petro.sobol@nuos.edu.ua

Established principles of relations relations of Russia to Ukraine

In this article we are talking about the formation, past and present uneasy relations of Russia and Ukraine, about fundamental factors of modern aggressive policy of the Russian Empire towards our country.

Keywords: *the similarities and differences of cultures, the law of force, pseudomorphs, Ukrainophobia, mythologizing of history.*

Соболь П. П., доцент кафедры философии и культурологии Института заочного и дистанционного образования Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), petro.sobol@nuos.edu.ua

Устоявшиеся принципы отношения России к Украине

В этой статье речь идет о становлении, прошлом и настоящем сложных отношений России и Украины; о принципиальных факторах современной агрессивной политики Российской империи относительно нашей страны.

Ключевые слова: *общность и различие культур, право силы, псевдоморфозы, украинофобия, мифологизация истории.*